

A MEZŐSÉGI TÉKA NÉVJEGYE

Ha egyetlen mondatban kellene két évtizedes munkásságotok jelentőségét méltatni, azt mondhatnánk: tevékenységetek megkerülhetetlen fejezete lesz az erdélyi magyar közösség 1989 utáni intézménytörténetének. Művelődési és oktatási téren olyan végvárait építettétek fel a magyar életnek, amelyből a kisugárzó fészekmeleg biztos megtartó ereje lehet közösségi létünknek. Ahogy Illyés Gyula mondta: földi erővel mennyei harmóniát teremtettetek...

KÓTÓ JÓZSEF EMKE-elnök évfordulós köszöntőjéből

■ Az 1989-es változások nem érték teljesen felkészületlenül az erdélyi/romániai magyarságot. Másként nem lehet megmagyarázni azt a lázas és sikeres intézményteremtő és újratereztető hullámot, amely fokozatosan letisztult, célszerűsödött, szilárd medrekbe helyezkedett. Magyarázat lehet az itt élő közösségek erős intézményteremtő képessége, amint azt már a 17. században Apafi Mihály fejedelmünk is kiemelte.

Szamosújvár, ez a csendes Kis-Szamos menti barokk városka sem volt kivétel. A második világháború végéig több tucat egyesület, baráti társaság, alapítvány szolgált az itt élő polgárok közművelődési, szociális, oktatási, szabadidős igényeit. A városalapító örmények ekkor már öntudatos örmény-magyaroknak vallották magukat, példát mutatva arra, hogyan lehet ősi közösségükhöz hű maradni úgy, hogy cselekvő, hasznos és alkotó polgárai legyenek választott és befogadó hazájuknak.

De mindez már a múlté! A 20. század politikai rendszerei, uralomváltásai következtében elvesztették gazdasági erejüket, kisebbségbe kerültek az általuk alapított városban, megszűntek önszerveződő polgári/civil szervezeteik, majd ők is szétszóródtak a nagyvilágban. Megmaradt viszont a város szellemisége; hordozzák épületek, temetőik, templomok, megmaradt őslakosok és olyan betelepedett közösségek, melyek tudatosan keresik a város gyökereit, vállalják szellemiségét és azt a feladatot, hogy a város anyagi és szellemi örökségét a nemzeti és az egyetemes értékekhez viszonyítva korszerűen továbbfejlesszék.

Mindezekből kiindulva 1993-ban a város polgárainak egy csoportja megalapította a Téka Művelődési Alapítványt. A kezdeményezés célja az volt, hogy a közművelődés-, közösség- és ifjúságszervezés sajátos eszközeit felhasználva megszervezzük a korszerű érték közvetítést, és városunk számára egy élő közösségi teret hozunk létre. Azt akartuk, hogy az itt élő emberek ne csak egyszerű lakosok legyenek, ne csak belajkák

a város által nyújtott tereket, kihasználják az általa nyújtott lehetőségeket, hanem cselekvően felelős polgárokká váljanak. Ehhez szükséges megismerni a város szellemiségét, hagyományait, értékeit és mindazokat a lehetőségeket, amelyeket ki lehetett/lehet használni a 19., és most a 21. század körülményei között.

A közvetlen, urbánus működési keretünk kihívásai, feladatai mellett kezdettől fogva felvállaltuk a tágabb régió, a Mezőség gondjait is. Az Erdélyi Mezőség magyarsága a történelem során sokat szenvedett, viszont jelentős kulturális és történeti értékekkel járult hozzá a magyar nemzeti örökséghez. Ennek ellenére az itt élő magyar közösség nagyon keveset kapott vissza. A rendszerváltás után negyedszázaddal az Erdélyi Mezőség továbbra is Erdély elmaradottabb régiói közé tartozik. A Romániában elkezdődött társadalmi és gazdasági folyamatok negatív hatásai itt jobban érződtek, mint más erdélyi régiókban. Egypár példa: a munkaerő- és a szellemi tőke elvándorlása; drasztikus népességsökkenés (1966 és 2011 között 114 996 személlyel csökkent Mezőség lakossága – 1966: 307 483; 2011: 192 487); önfenntartást sem biztosító paraszti kisgazdaságok; hiányzó infrastruktúra; a szellemi és közösségi igénytelenség terjedése stb.

A Téka Alapítvány 1993-as alapítása után húsz év fokozatos anyagi és szellemi tőkeépítés következett; minden év egy újabb szakaszt jelentett a szervezet életében. Fontosabb mérföldköveink a következők voltak: 1990–1993 között az intézményesedéshez szükséges humán erőforrások kiépítése; 1993: az alapítás éve; 1995: a Téka Művelődési Központ létrehozása; 2000: csatlakozás a szórványoktatási programhoz; 2005: a Tóvidék Program elindítása; 2006: a *Magyar iskola Mezősége*n program beindítása.

Szerencsésebb, tömbmagyar vidékeken működik a feladatmegosztás. A szórványban valamennyit magunknak kell felvállalnunk. Ezt a helyzetet nem hátrányként, hanem kihívásként fogjuk fel. Feladatunk az,

hogy végvárat építsünk azért, hogy a magyar nyelvi- és a kulturális határokat a mi régióinkban is megvédjük. Ezt csak olyan intézmények létrehozásával és működtetésével valósíthatjuk meg, amelyek mögött felsorakozik egy új, fiatal generáció.

A Téka Alapítvány keretében jelenleg a következő intézmények működnek: Téka Szórvány Művelődési Központ, Mezőségi Téka Szórványkollégium, Mezőségi Tábor-központ (Feketelak), Tájház és közösségi központ (Feketelak), Közösségi ház (Szépkényerüszentmárton), Mezőségi Szórványoktatási Központ (épülőben). Ezekben az intézményekben *három nagy program keretében többféle tevékenységet folytatunk*. Munkánkat, eredményeinket ezeknek a szervezen összefüggő, egymást kiegészítő programoknak a bemutatásával vázolhatjuk fel.

Közművelődési, kulturális szórványprogram

■ Az állam által fenntartott művelődési intézmények keveset, vagy egyáltalán nem foglalkoznak a mezőségi szórványmagyar-ság kulturális, közművelődési életével. Ezt a hiányt pótolja a húsz éve működő Téka Művelődési Központ. Az Illyés Közalapítvány „Magyar ház” programjának támogatásával 1994-után saját ingatlan tulajdonosai letünk, ahol egy folyamatosan működő és nyitva tartó közösségi teret hoztunk létre.

A Téka Alapítvány körül gravitáló, formálódó fiatal közösség kezdettől fogva belakta, otthonának tekintette és önkéntes munkával évről évre korszerűsítette, tovább építette ezt a közösségi teret. Így jutottunk el oda, hogy a diákokból, tanítványokból lassan munkatársak, tevékenységeket irányító/lebonnyoló szakemberek lettek.

Heti programjainkon több mint hatszáz személy vesz részt, ami egy nagyvárosban is jó hatékonyságmutató! Röviden: a Kaláka, Kiskaláka, Kenderkőcs néptáncgyűtteseik munkája, Rozmaring Népdalkórus, néptáncoktatás 150 gyerek számára, népzeneoktatás, zenekarok, kézműves műhelyek, e-Transsylvania pont, könyvtár (15 000 kötet), pályázati tanácsadó iroda, az Ifjúsági Szakosztály projektjei, színjátszó kör, Ráhangoló – kismakör, nyelvtanfolyamok, képzések, filmklub, multimédia kör, könyvtárprogram stb.

Nagyrendezvényeink egyik meghatározó célja az, hogy kulturális szinten el- és visszafoglaljuk a minket megillető (köz)tereket. 2014-ban a következő nagyrendezvényeket szervezzük meg: XI. Nemzetközi Néptáncfesztivál, XV. Nyári honismereti tábor, XIX. Kaláka tábor Feketelakon, XVI. Őszi Fesztivál, XVIII. Mezőségi Népzene és

Néptáncfesztivál, X. Pörgettyű anyanyelvi vetélkedő, XIV. Betlehemes találkozó, VI. Kézműves tábor, IV. Keramikus tábor felnőtteknek, IV. Kézműves tábor bentlakóknak, II. Mezőségi irodalmi tábor Feketelakon, Művész(?) Beugró – összművészeti rendezvénysorozat, III. Népi gyerekjáték találkozó, I. Zenetábor Feketelakon.

A Téka Ház helyet ad időszakos, alkalmi rendezvényeknek is. Ezek konferenciák, fórumok, kiállítások, könyvbemutatók (minden évadban minimum 4 kiállítást és 4 könyvbemutatót szervezünk), versenyek, szórakoztató rendezvények, közösségi és iskolai programok stb. Ezt a központot húsz év alatt sikerült a helyi magyar közösségi élet centrális terévé fejleszteni.

Az alapítvány kiadói tevékenységet is folytat. Eddig három kötetet gondoztunk és adtunk ki. Rendszeresen megjelentetjük a *Téka Újságot* és a *Kukucska* kollégiumi lapot. Szerepet vállalunk a helyi épített örökség népszerűsítésében és védelmében, magyar jellegű emlékhelyek (pl. Rózsa Sándor sírja) gondozásában.

Mezőségi Szórványoktatási Program

■ A Mezőségi Szórványoktatási Program összehangolt és tervszerű módon, hosszú távon biztosítja a mezőségi szórványközösség anyanyelven történő oktatását. A programot a kilencvenes évek végén indította el a szamosújvári református egyház Kabai Ferenc lelkész irányításával, majd a választói Kallós Alapítvány vont be új célközösségeket (a Kis-Szamos mente és a Szamoshát (Erdőhát) kistérségekből). A Téka 2000-ben csatlakozott a programhoz. Azóta több mint 350 gyermek tanulhatott és tanul magyarul. Felépült két korszerű kollégium, ahol civilizált életkörülményeket és minőségi oktatást biztosítunk. Válaszúton az óvodások és az I–IV. osztályosok, Szamosújváron az V–XII. osztályosok jelentik a célcsoportot. A kollégiumok fenntartását megnehezíti az, hogy a teljesen civil hátterű bentlakások közé tartoznak. Nincs mögöttük fenntartó önkormányzat, iskola vagy más állami intézmény, ezért a személyzet fizetésétől kezdve a költségeken át a tanulók étkeztetéséig minden költséget a civil forrásszerző eszközöket használva teremtenek elő. A 2013/2014-es tanévben 116 diákról gondoskodunk. 28 mezőségi településről érkeznek intézményünkbe a tanulók.

Munkánk által azonosítjuk azokat a mezőségi tanulókat, akik számára lakóhelyükön nem biztosítható az anyanyelvi oktatás; azokat a családokat, amelyek nehéz szo-

ciális helyzetük miatt nem vállalhatják gyermekeik oktatását. A bentlakásokban élő gyermekek, fiatalok számára biztosítjuk az anyanyelvi oktatást a válaszüti és a szamosújvári állami iskolák magyar nyelvű oktatási vonalain; a civilizált és korszerű életkörülményeket és önfejlesztési lehetőségeket. Távlati célunk az, hogy a kollégiumi rendszerből kikerülő diákok minőségi humán erőforrást biztosítsanak a Mezőségen elinduló rehabilitációs, modernizációs kezdeményezések számára.

A mezőségi szórványkollégiumok csak akkor tudják maradéktalanul betölteni szerepüket, ha létrejön mellettük egy önálló, a magyar közösség adminisztrációjában lévő mezőségi szórvány iskolaközpont. A projektet arra a szakmai konszenzusra építettük, hogy a szórványoktatás egyik eredményes módja az önálló oktatási intézményből és kollégiumból álló iskolaközpontok kiépítése.

A Mezőségi Magyar Oktatási Központ építését 2010. szeptembert 1-jén kezdtük el Szamosújváron. Az iskola tervezett célcsoportja 550 óvodás és I–XII. osztályos tanuló. Az intézmény létrehozásával befejezhetjük a nyugat-belső-mezőszégi és szamosháti szórványoktatás stratégiai fejlesztését úgy, hogy egyetlen magyar osztályt sem szüntünk meg a régióban.

Az oktatási központ összesen 4 épületrészből fog állni. Ebből 2 részen kezdtük el a munkálatokat, és 2013–2014 telére a C 4 – H épületrészt már be lehetett zárni. A két épületrész befejezése lehetővé tenné az oktatási intézmény létrehozását, akkreditálását és működését.

Az iskola felépítése nagyon fontos célkitűzésünk, mivel a szórványban élő magyarság számára minden – önálló intézmények nélkül – eltelt év visszafordíthatatlan veszteségeket okoz. Olyan negatív folyamatok erősödhetnek meg, melyek eredményeként a projekt kezdeti céljai elveszíthetik létjogosultságukat. Az eddigi támogatás nagysága és üteme a beruházás befejezését egy évtizedre kitalolja.

A szamosújvári beruházás nagyon fontos, programközpontú, konkrét finalitást biztosító célzott fejlesztés. Bebizonyítottuk, hogy minőségi oktatással, az életkörülmények javításával lassíthatunk vagy megfordíthatunk demográfiai folyamatokat. Konkrét példaként említhetjük azt, hogy a kollégiumokban gondozott tanulóink 24 százaléka vegyes házasságból származik, és a Téka Alapítvány munkája is meglátszik abban, hogy a 2011-es népszámlálási adatok sze-

rint a Mezőség környéki városok közül egyedül Szamosújvár magyar lakosságának aránya nem csökkent.

Tóvidéki Térségfejlesztési Program

■ A mezőségi szórvány oktatási rendszerének fejlesztése, a kulturális rehabilitáció sikeres elindítása mellett nyomon kell követni ezeknek a közösségeknek a modernizációs folyamatait is. Hogyan, milyen irányban, milyen erőforrásokra és értékekre támaszkodva lehet erős, egészséges önértékelésű és nemzet tudatú közösségeket alakítani. Fontos, hogy a szórványfalvak lakói magyarságukhoz tudatosan viszonyulva azt egy plusz értéknek fogják fel.

Az utóbbi években javult az itteni közösségek gazdasági helyzete, a települések infrastruktúrája. Ugyanakkor pozitív folyamatokat jegyezhetünk az etnikai-közösségi megtartó tényezők az egyház, oktatás, közművelődés, kultúra terén is.

A Tóvidék Programmal célunk az, hogy támogassuk az itteni falvak modernizációs törekvéseit. Segítséget nyújtunk abban, hogy ezekben a közösségekben jól felszerelt művelődési központok, tájházak létesüljenek, és a turisztikai vonzerő növelése mellett közösségregeneráló, népességmegtartó kezdeményezések induljanak el. Egyszerűen az is a cél, hogy a kollégiumi rendszerből kikerülő fiatalok számára egy „*élhetőbb szülőfalut*” teremtsünk.

A programot 2005-ben indítottuk el, és azóta olyan megvalósításaink vannak, mint a Tóvidéki Közösségi Egyesület létrehozása; egy jól működő táborközpont és Faluház létesítése Feketelakon; közösségi ház kialakítása Szépkenyerüszentmártonban; kézműves oktatás elindítása és műhelyek felszerelése öt mezőségi településen; helyi könyvtárak, rendezvények anyagi támogatása; hat közösségi központ technikai eszközökkel való felszerelése; állandó szakmai támogatás és tanácsadás stb.

Újdonságnak számít a Mezőségi Fejlesztési Műhely, amit a budapesti CESC – Határon Átnyúló Kezdeményezések Közép-Európai Segítő Szolgálata, a Civitas Alapítvány és a Kallós Zoltán Alapítvány szakmai partnerségével bonyolítottunk le. A műhely célkitűzései között szerepel a mezőségi civil háló kialakítása, a helyi értékekre alapozott gazdasági fejlesztés, a térségi turizmusfejlesztés és a helyi szereplők közreműködésével kialakuló fejlesztési hálózat.

Balázs-Bécsi Attila